

УДК 37.091.31-021.464-027.553

Ващенко Л. С.
Інститут педагогіки НАПН України

ДОМАШНІ ЗАВДАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

“...здатність школярів правильно користуватися
знаннями розвиває домашня самостійна праця.”

І. Кант

Статтю присвячено актуальній проблемі сучасної школи – формування уміння школярів організувати самостійну навчальну діяльність, ефективно використовувати час, дотримуватися балансу між різними формами навчання. Відпрацювання умінь і навичок школярів використовувати знання у практичній діяльності, як правило, здійснюється під час виконання домашніх завдань, самостійної навчальної роботи.

***Ключові слова:** самостійна навчальна діяльність, домашні завдання.*

Інформатизація навчального процесу змінює методи і функції навчальної діяльності школярів. Сьогодні доступність інформації сильно впливає на суб'єктів навчальної діяльності і використання її залежить від власних уявлень учнів про організацію самостійної навчальної діяльності. Мова йде про формування вміння вчитися, розвиток особистості школярів, переосмислення уявлення про навчання. У цьому контексті лабораторією оцінювання якості освіти Інституту педагогіки НАПН України було вивчено питання про самостійну навчальну роботу школярів. Наші дослідження ґрунтувалися на тому, що у традиційній класно-урочній системі переважають фронтальні форми роботи над індивідуальними. Саме тому основний навчальний час використовується для пояснення нового матеріалу і контролю за його засвоєнням [2]. Відпрацювання умінь і навичок школярів використовувати знання у практичній діяльності, як правило, здійснюється під час виконання домашніх завдань, самостійної навчальної діяльності.

Як вже було зазначено, домашня навчальна робота учнів доповнює їх урочну роботу і відрізняється більшою самостійністю та відсутністю безпосереднього керівництва з боку вчителя [3]. Домашні завдання виконують різні функції. Серед них головні:

- Виховання відповідальності і самостійності.
- Стимулювання пізнавального інтересу.
- Оволодіння навичками навчальної праці, уміння вчитися.
- Формування уміння здобувати необхідну інформацію, аналізувати її, робити висновки.

- Формування дослідницьких умінь.

Аналіз педагогічної літератури дає підстави зробити висновок про те, що за змістом у шкільній практиці використовуються переважно домашні завдання [2], що:

- спрямовані на сприйняття нового навчального матеріалу і вивчення нової теми. Вони готують учнів до роботи, яка проводитиметься на наступному уроці. Це може бути осмислення повідомлених нових знань учителем, розв'язання задач, вправ, проведення практичних робіт, спостережень тощо;

- спрямовані на закріплення, систематизацію й узагальнення набутих знань, вироблення умінь та навичок. Такі завдання, як правило, пропонуються після вивчення теми;

- потребують уміння використовувати отримані знання на практиці. Це завдання, що допомагають уявити вивчений матеріал у системі, яка складається з компонентів, певним чином пов'язаних один з одним; це зведення вивченого учнями матеріалу в схеми, таблиці, складання переліків і т.ін.

Системна робота учнів вдома сприяє формуванню навичок пошуку інформації, стимулює розвиток пізнавального інтересу, організовує навчальну діяльність якісно у відведений для цього термін. **Мета статті** – проаналізувати результати дослідження питання щодо використання ліцеїстами різних видів, форм і методів домашньої навчальної діяльності.

Під час дослідження, яке проводилося на базі ліцею № 17 міста Хмельницького, були використані такі методи. Порівняльний аналіз джерел наукової педагогічної літератури, інтерпретація, формулювання висновків. Кількісний метод дослідження – опитування у письмовій формі – анкета, розроблена автором статті з метою дослідити можливості учнів десятих класів щодо організації самостійної навчальної діяльності.

В опитуванні взяли участь 72 десятикласники: 20 учнів – хіміко-біологічного класу, 32 учні – фізико-математичного, 20 учнів – гуманітарного класу.

Згідно з Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01) обсяг домашніх завдань з усіх предметів має бути таким, щоб витрати часу на їх виконання у 10-11 класах становили 4 години.

Узагальнення результатів опитування десятикласників дає підстави зробити висновок про те, що вони у середньому щодня витрачають 143,0 хвилини на виконання домашніх завдань (таблиця 1); в цілому від 60 хвилин (6%) до 300 хвилин (3% учнів). Тобто санітарно-гігієнічні норми майже не порушуються.

Таблиця 1

Розподіл часу (хв.) на виконання завдань учнями десятих класів

<i>% учнів</i>	<i>Час на виконання завдань (хв.)</i>
3%	300
13%	240
18%	180
33%	120
27%	90
6%	60

Учні, які вчаться у класах хіміко-біологічного профілю витрачають на виконання домашніх завдань більше часу, ніж учні класу фізико-математичного та гуманітарного профілів (таблиця 2).

Таблиця 2

Час (хв.) у середньому, що витрачається щоденно на виконання домашніх завдань учнями класів різного профілю

<i>Всі десятикласники</i>	<i>Учні хіміко-біологічного профілю</i>	<i>Учні фізико-математичного профілю</i>	<i>Учні гуманітарного профілю</i>
143,0	160,0	125,0	144,0

Щодо конкретних предметів, то найбільше часу учнями витрачається на виконання завдань з математики, фізики, біології, хімії та української мови, що відповідає профілям навчання ліцеїстів (таблиця 3).

Таблиця 3

Середній час (хв.), що витрачається учнями на виконання домашніх завдань з різних предметів

<i>Перелік предметів</i>	<i>Середній час (хв.), що витрачається учнями на виконання домашніх завдань</i>	<i>Середній час (хв.), що витрачається учнями хім.-біо. профілю на виконання домашніх завдань</i>	<i>Середній час (хв.), що витрачається учнями фіз.-мат. профілю на виконання домашніх завдань</i>	<i>Середній час (хв.), що витрачається учнями гуманітарного профілю на виконання домашніх завдань</i>
Математика	51	45	60	50
Українська мова та література	30	30	25	40
Іноземні мови	24,5	26	17	35
Історія	27	31	22	30
Географія	27	38	20	30
Фізика	34	28	35	35
Хімія	30	61	15	23
Біологія	33	54	20	28
Інші предмети	23	30	15	30

Чи впливає кількість часу, що витрачається учнями на виконання домашніх завдань на рівень їх навчальних досягнень? Аналіз опитування свідчить про те, що кореляція між цими величинами статистично не значима ($k = -0,14$). Тобто академічні знання школярів не залежать від кількості часу, що витрачається учнями на виконання домашніх завдань.

У рамках дослідження ми поцікавилися ступенем обов'язковості виконання ліцеїстами домашніх завдань (таблиця 4). Понад половини десятикласників ступінь своєї обов'язковості визначають, як "виконую, але не все". Майже чверть школярів обов'язково виконують домашні завдання. Як правило, це учні, які витрачають на виконання завдань 2,5-3 години. Понад 90% учнів, які навчаються у класі фізико-математичного профілю, виконують завдання, але не все, і виконують завдання, але не завжди. Водночас, за результатами цього навчального року, всі вони мають високий (56%) або достатній рівень навчальних досягнень. Тобто можна припустити, що ліцеїсти цього класу перевантажені домашніми завданнями. Полюсність щодо обов'язковості виконання домашніх завдань характерна для учнів класу гуманітарного профілю. Так, 46% серед них обов'язково виконують домашні завдання, водночас 5% – виконують їх рідко. Відтак, можна зробити висновок про сформованість у більшості старшокласників ліцею відповідального ставлення до самостійної навчальної діяльності.

Таблиця 4

Ступінь обов'язковості виконання десятикласниками домашніх завдань у (%)

<i>Ступінь обов'язковості виконання домашніх завдань</i>	<i>Ступінь обов'язковості виконання дом. завдань всіма учнями (%)</i>	<i>Ступінь обов'язковості виконання дом. завдань учнями хім.-біо. профілю(%)</i>	<i>Ступінь обов'язковості виконання дом. завдань учнями фіз.-мат. профілю(%)</i>	<i>Ступінь обов'язковості виконання дом. завдань учнями гуманітарного профілю(%)</i>
Обов'язково виконую	24	20	6,5	46
Виконую, але не все	55	65	59,0	42
Виконую, але не завжди	17	15	31,5	7
Виконую рідко	4	-	3,0	5,0
Не виконую	-	-	-	-

Для розв'язання сучасних проблем освіти важливим є пошук шляхів навченості школярів умінню вчитися. Одним із дієвих засобів вирішення цього завдання є оволодіння ними навичками навчальної праці, що забезпечується використанням різних способів самостійної навчальної діяльності. Як видно з таблиці 5, найбільше десятикласники працюють з завданнями робочих зошитів (43%), розв'язують задачі, виконують вправи

(42%), готують творчі завдання (38%). Така форма домашнього завдання, як відповіді на запитання параграфа підручника, займає у десятикласників найменше часу (11,5%).

Таблиця 5

Середній час, що витрачається десятикласниками на виконання різних форм домашнього завдання (хв.)

<i>Види навчальної діяльності</i>	<i>Час (хв.), що витрачається всіма учнями на виконання домашніх завдань</i>	<i>Час (хв.), що витрачається учнями хім.-біо. класу на виконання домашніх завдань</i>	<i>Час в (хв.), що витрачається учнями фіз.-мат. профілю на виконання домашніх завдань</i>	<i>Час (хв.), що витрачається учнями гуманітарного профілю на виконання домашніх завдань</i>
Читання тексту (параграфа) підручника	18,3	18,5	22	15
Розв'язання задач або виконання вправ	42	33,5	36	50
Заучування (понять, правил, віршів тощо)	32	30	35	32
Відповіді на запитання параграфа	11,5	12	17	8
Творчі завдання (твір, малюнок, доповідь, реферат)	38	33	55	30
Робота з додатковою літературою (Інтернет інформацією)	30	32	34	25
Робота з робочими зошитами, контурними картами тощо.	43	51	37	40

Важливе значення для розвитку пізнавальних здібностей школярів, уміння працювати з інформацією має самостійна робота з підручником. Ми поцікавилися, які способи роботи щодо засвоєння навчального матеріалу за підручником використовуються десятикласниками найчастіше.

Таблиця 6

Способи, які найчастіше використовуються десятикласниками для вивчення параграфу підручника вдома (у%) ?

<i>Найчастіше використовуваний спосіб вивчення навчального матеріалу за підручником</i>	<i>% вибору всіх учнів</i>	<i>% вибору учнів хіміко-біологічного профілю</i>	<i>% вибору учнів фізико-математичного профілю</i>	<i>% вибору учнів гуманітарного профілю</i>
Декілька разів читаю, прагну запам'ятати.	8	10	4	10
Читаю, даю відповіді на запитання	11,5	15	9	10
Вчу по частинам	3,3	5	1	5
Просто читаю	5,0	0	5	10
Читаю та переказую	9,0	10	6	10
Читаю, прагну зрозуміти	63	60	75	55

Як видно з таблиці 6, понад 60% школярів, працюючи з підручником, читають його текст, міркують над ним і прагнуть його зрозуміти. Тобто можна зробити припущення про сформованість у більшості учнів здатності до навчання, розуміння ними мети цієї роботи.

Характерною особливістю сучасних школярів є інтенсивність використання ними Інтернету. З таблиці 7 видно, що понад 90% десятикласників щодня або декілька разів на тиждень користуються комп'ютером для пошуку інформації. Майже стільки ж систематично "пропадають" у соціальних мережах.

Таблиця 7

Періодичність користування комп'ютером та пошуком інформації в Інтернеті

<i>Як часто Ви користуєтесь комп'ютером для досягнення цілей?</i>	<i>Для пошуку в Інтернеті різноманітної інформації</i>	<i>Для спілкування у соціальних мережах</i>	<i>Для гри у комп'ютерні ігри</i>
Майже кожного дня	42,1	49,5	20,0
Декілька разів на тиждень	51,6	38,9	27,4
Декілька разів на місяць	6,3	7,4	16,8
Ніколи	0	4,2	35,8

У цьому контексті особливого значення набуває розроблення механізмів інтеграції комунікативних технологій у навчальний процес та позакласну роботу. Ми поцікавилися, як часто ліцеїсти використовують Інтернет для підготовки до уроків з природничих предметів. Понад 40% дев'ятикласників декілька разів на місяць, готуючись до уроків з фізики, хімії, біології, користуються Інтернетом (таблиця 8). Майже 16% учнів щодня шукають інформацію з біології та фізики; третина учнів роблять це

кілька разів на тиждень. Менше третини учнів кожного дня або декілька разів на тиждень знаходять в Інтернеті інформацію з хімії, однак 26% ніколи цього не роблять. Досить інформативною є думка школярів, які навчаються у класах різного профілю. Так, наприклад, для підготовки до уроків біології понад третини учнів економічного профілю щодня використовують інформацію з Інтернету. Третина учнів фізико-математичного та гуманітарного профілів ніколи не користуються Інтернетом, готуючи уроки з хімії. Найчастіше користуються Інтернетом готуючись до уроків фізики учні економічного профілю, найрідше – учні хіміко-біологічного.

Таблиця 8

Періодичність пошуку інформації для підготовки домашніх завдань з природничих предметів у %

<i>Періодичність використання Інтернет для підготовки уроків</i>	<i>Біологія</i>	<i>Хімія</i>	<i>Фізика</i>
Майже кожного дня	15,8	11,6	15,8
Декілька разів у тиждень	34,7	17,9	26,3
Декілька разів у місяць	44,2	44,2	47,4
Ніколи	4,3	26,3	10,5

Щодо репетиторства. У межах дослідження ми поцікавилися, чи користуються ліцеїсти послугами додаткової освіти. Репетиторство має давню історію у багатьох країнах світу. Рушійною силою репетиторства виступає висока конкурентність середовища, віра у цінність освіти для соціального й економічного розвитку [1]. Водночас, репетиторство – це відповідь на нездатність масової освіти адекватно реагувати на розрив між вимогами вищих навчальних закладів і результатами навчання у школі. В останнє десятиліття воно набуло масового характеру і в нашій країні. Які фактори цьому сприяли? По-перше, бажання краще підготуватися до складання ЗНО, вступити до вищих навчальних закладів. По-друге, допомога тим, хто пропустив з якоїсь причин шкільні заняття, потреба надолужити відсутність знань. Понад 80% опитаних ліцеїстів користуються послугами репетиторів з одного, двох чи трьох предметів. Як видно з таблиці 9, майже третина десятикласників працюють з репетиторами з трьох предметів; 40% – з двох; більше третини – з одного предмета.

Таблиця 9

Охоплення додатковою освітою учнів за кількістю предметів у %

<i>Кількість предметів</i>	<i>% учнів</i>
1	32
2	40
3	28

Таблиця 10

**Перелік предметів та середній час,
що витрачається на заняття десятикласників з репетиторами**

№	Предмет	Разом		Хім.-біо. профіль		Фіз.-мат. профіль		Гуманітарний профіль	
		К-сть учнів	Середній час (хв.) протягом тижня	К-сть учнів	Середній час (хв.) протягом тижня	К-ть учнів	Середній час (хв.) протягом тижня	К-сть учнів	Середній час (хв.) протягом тижня
1	Математика	32	125	4	180	19	90	9	120
2	Фізика	7	145	1	120	5	120	1	240
3	Хімія	11	175	8	200	1	180	2	200
4	Біологія	7	130	7	130	-	-	-	-
5	Англійська мова	33	145	9	120	14	140	10	170
6	Німецька мова	3	120	-	-	1	180	2	90
7	Польська мова	8	160	2	195	4	165	2	110
8	Чеська мова	1	120	-	-	1	120	-	-
9	Французька	1	120	-	-	-	-	1	120
10	Українська мова	8	90	2	120	2	120	4	75
11	Креслення	1	300	-	-	-	-	1	180
12	Історія України	1	180	-	-	-	-	1	180
13	Китайська мова	1	180	-	-	-	-	1	300

Школярі відвідують додаткові заняття з 13 предметів (таблиця 10). З 20 опитаних учнів хіміко-біологічного профілю 17 – займаються з репетиторами (85%), 5 учнів (25%) – додатково займаються хімією і біологією. З 32 учнів, які навчаються у класі фізико-математичного профілю 25 – займаються з репетиторами (78%), 4 учні (12,5%) – відвідують додатково заняття з математики та фізики. З 20 учнів класу гуманітарного профілю 18 учнів (90%) відвідують заняття репетиторів переважно з іноземних мов та математики. Тривалість занять становить від 90 до 300 хвилин на тиждень. Найбільше учнів додатково навчаються іноземних мов (понад 60%), математики та хімії. На думку десятикласників, можливості уроку досить обмежені і додаткові заняття необхідні для поліпшення їх рівня навчальних досягнень та підготовки до складання ЗНО. Частина учнів, зокрема тих, хто до десятого класу навчались в інших школах (17%), турбує те, що вони мають рівень академічних знань з профільних предметів значно нижчий, ніж їх однокласники. І це спонукає їх до роботи з репетиторами. А от додаткові заняття з іноземних мов – потрібні для життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження було проведено з невеликою вибіркою учнів, одного типу навчального

закладу і тому ми можемо говорити лише про певні тенденції:

1. Встановлено, що у цілому на виконання домашніх завдань школярі витрачають понад 2 години робочого часу в день, що цілком відповідає санітарно-гігієнічним вимогам. Виправдано найбільше часу витрачається на виконання завдань з профільних предметів: математики, фізики, хімії, біології та української мови.

2. Більше всього часу школярі витрачають на виконання завдань за робочими зошитами, розв'язання задач, виконання творчих завдань. Найменше часу – на пошук відповідей на запитання у кінці параграфа підручника.

3. Працюючи з підручником, десятикласники найчастіше читають текст, міркують над ним і прагнуть його зрозуміти. Тобто можна зробити припущення про сформованість у більшості учнів уміння здобувати знання, розуміння ними мети цієї роботи.

4. Понад 80% ліцеїстів користуються послугами додаткової освіти. Можна припустити, що у межах репетиторства вирішуються завдання індивідуалізації навчання.

Отримані результати дослідження, на нашу думку, дають підстави зробити висновок про необхідність у шкільній освіті більш системно організовувати самостійну домашню навчальну роботу школярів з метою ефективного використання часу, дотримання балансу між різними формами навчання. Створення умов для розвитку самостійного навчання учнів в умовах профілізації загальноосвітніх навчальних закладів сприятиме їх розвитку та формуванню предметних та ключових компетентностей.

Використана література:

1. Брей Марк. Частное дополнительное обучение (репетиторство): сравнительный анализ моделей и последствий / Марк Брей // Вопросы образования. – 2007. – № 1. – С. 65-83.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – С. 309-319.
3. Смирнова И. Е. Домашнее задание школьников: приглашение к размышлению / И. Е. Смирнова // Педагогические измерения. – 2007. – № 5. – С. 33-39.

ВАЩЕНКО Л. С. Домашние задания как один из видов самостоятельной деятельности школьников.

Статья посвящена актуальной проблеме современной школы – формированию умения школьников организовывать самостоятельную учебную деятельность, эффективно использовать время, придерживаться баланса между разными формами обучения. Формирование умений и навыков школьников использовать знания в практической деятельности, как правило, осуществляется во время выполнения домашних заданий, самостоятельной учебной работы.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, домашние задания.

VASCHENKO L. Home tasks as from of self – learning activities of students.

The article is devoted to the problem of the modern school – forming ability of students to organize effectively independent learning activities, using the time to balance between different forms of learning. Testing of skills of students to use the knowledge in practice usually performed during homework, independent academic work .

Keywords: *independent learning activities, homework .*

УДК:378.147.31

**Волосюк М. А.
Харківський національний
автомобільно-дорожній університет**

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВНЗ

Статтю присвячено теоретико-методологічним аспектам читання лекцій з дисциплін природничо-математичного циклу іноземним студентам підготовчих факультетів ВНЗ в плані комплексного вирішення проблеми формування комунікативної компетенції в навчально-професійній сфері спілкування. Досягнення поставленої мети потребує розвитку у студентів всіх видів мовленнєвої діяльності – читання, аудіювання, письма, мовлення – на основі повторення, систематизації та узагальнення предметного матеріалу. Вирішення проблеми також передбачає використання різноманітних форм, методів, засобів і характеру взаємодії учасників навчально-виховного процесу при оптимальному поєднанні індивідуальних та групових форм діяльності на принципах особистісно орієнтованого і розвиваючого навчання. Проаналізовано основні проблеми, що виникають, та запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *лекція, іноземні студенти, підготовчий факультет, пропедевтична підготовка, комунікативна компетенція, навчально-професійна сфера спілкування.*

Практично всі іноземні студенти починають навчання у ВНЗ України на підготовчих факультетах, основною метою яких є створення оптимальних умов для швидкої адаптації іноземців до української системи освіти і соціуму і розвиток у студентів комунікативних можливостей у навчально-професійній сфері спілкування [1]. При цьому необхідно не тільки сформувати і розвинути комплекс умінь і навиків в основних видах мовленнєвої діяльності, але й скоректувати, доповнити, узагальнити і систематизувати знання й уміння з профільних дисциплін [2].

Подоланню академічного адаптаційного бар'єру в іншомовній аудиторії значною мірою сприяє поступове впровадження в навчальний процес на довузовському етапі тих форм організації навчального процесу, методів навчання і контролю знань, які нині використовуються у ВНЗ [3].